

Diagnosi

Obro els ulls, veig l'espectacle del món i, és clar, me'n meravello.

Llavors, per pensar la meravella, considero les dues opcions que es presenten. Una: el món és un món de preguntes i la meva tasca és buscar les respostes. L'altra: el món és un món de respostes i a mi em toca descobrir de quines preguntes. Aquest camí condueix, més tard que no pas d'hora, al coneixement científic i a la investigació. La història de la ciència és la història de les bones preguntes. S'avança quan canvia la pregunta. La resposta és gairebé rutina.

Jorge Wagensberg

L'objectiu d'aquesta fase és identificar i avaluar problemes socioambientals i les seves causes. Poden ser problemes que percebem al nostre centre, a l'entorn proper i, fins i tot, a la ciutat.

Estar motivat i ser capaç de preguntar-se sobre els principals problemes socioambientals de la nostra escola o institut és, sense dubte, un bon començament. Però cal fer un pas més. Es tracta de descriure'ls, de determinar quina dimensió tenen i de tractar de comprendre quines són les causes que els provoquen. D'una altra manera, estaríem temptats d'iniciar accions que suposen un canvi, però no deixaria de ser com treballar a cegues: no tindrem cap referència sobre el punt de partida i, en conseqüència,

tampoc no sabríem quin és l'impacte del nostre esforç.

Aquest és un dels valors d'iniciar un nou projecte fent una diagnosi, però n'hi ha un altre que encara és més important. Es tracta de tenir present que la principal finalitat de l'A2iE és educativa, és a dir, que el seu propòsit, és promoure canvis en les persones i no tan sols en l'entorn físic del centre.

Posar safates a les aules per aprofitar la reutilització de paper, comprar i donar a cada alumne un recipient per portar l'esmorzar (i d'aquesta manera eliminar l'ús del paper d'alumini), establir criteris d'estalvi en l'ús de la fotocopiadora o qualsevol altra millora, no són accions gens menyspreables. Però tenen un valor educatiu relatiu. Solen promoure canvis d'hàbits concrets, però no ajuden a un aprenentatge en el sentit ampli. Ens interessa aprendre a cercar solucions

més que no pas aplicar-nos a dur a terme determinades pràctiques donades per bones. Davant d'un nou problema, sabrem com cercar una alternativa adequada? O haurèm d'esperar sempre que algú ens digui què cal fer? Davant un comportament establert, sabrem canviar-lo o adaptar-lo quan aparegui una solució millor?

Incorporar activitats que ajudin a establir quins són els punts forts i els punts febles suposa per a l'alumnat i per la resta de membres de la comunitat educativa una oportunitat d'aprenentatge que no hauríem de menysprear. Un aprenentatge que podran transferir a altres àmbits i a altres situacions.

Finalment, una diagnosi suposa fer diferents activitats i aplicar un conjunt d'eines que exemplificarem oportunament i que té moltes coincidències amb el que s'anomenen les *eco-auditories*.

Què podem diagnosticar? Quan, com i qui ho pot fer?

Tal com hem indicat, els possibles aspectes que s'han de diagnosticar es diferencien no tan sols pels seu contingut, sinó també pels sectors i actors que actuen com a protagonistes reals i pel tipus d'activitats que s'adeqüen millor a cada cas.

Començarem a descriure en primer lloc quins aspectes corresponen diagnosticar al professorat amb la inestimable participació *d'altres membres de la comunitat educativa*.

1. Diagnosi de l'ideari del centre en relació amb la sostenibilitat i com es manifesta en les pràctiques educatives.

L'objectiu d'aquesta diagnosi és analitzar quins valors, actituds, normes i comportaments en relació amb l'ambient formen part del projecte educatiu. Es tracta de detectar tant els aspectes positius sobre els que es vol aprofundir com les possibles mancances i punts conflictius que es vulguin modificar.

Sovint l'ideari ambiental del centre es troba expressament redactat en el seu Projecte Educatiu, tot i que no exclusivament. També es fa present en els cartells, fulletons o altres canals que contenen missatges on s'anuncia un esdeveniment, s'informa sobre un fet puntual, es conviden les famílies o altres membres de la comunitat a una reunió o a col·laborar en una iniciativa...

L'ideari ambiental del centre, o el que anomenem la seva filosofia ambiental, també es pot *llegir* en la pràctica diària, en el comporta-

ment de les persones que conformen la comunitat educativa, en la tria del que consideren més important, en la manera de distribuir el temps o d'organitzar els espais, en la decisió d'utilitzar o no llibres de text únics, en les metodologies d'ensenyament, en la manera en què *viuen* i gestionen la institució...

Els documents escrits declaren l'ideari del centre, els objectius generals i les línies d'acció previstes, expressen què es vol fer. En canvi, la pràctica quotidiana és el que efectivament es fa. Aquestes dues expressions de la filosofia ambiental del centre poden ser coherents entre si o es poden percebre contradiccions entre els valors desitjats i els comportaments observats.

Així mateix, pot ser que hi hagi una filosofia compartida sense fissures per tota la comunitat educativa o, al contrari, es pot observar la presència de filosofies diverses i contradictòries. Per exemple, dins el mateix claustre, entre el claustre i el personal no docent, entre el claustre i l'alumnat, entre el professorat i les famílies.

En tot cas, hem de reconèixer que no hi ha escoles neutrals, perquè, més enllà de les orientacions generals o de les normatives de l'administració, cada col·lectiu té unes característiques pròpies que conformen el seu ideari i té una manera particular de concebre i de relacionar-se amb l'ambient.

Fer una diagnosi sobre l'ideari ambiental del centre hauria de ser una ocasió excepcional per “repensar l'escola que volem” i respondre a aquestes preguntes i a d'altres de semblants:

- Quina educació desitgem que rebin els nens, les nenes i els joves per poder desenvolupar-se en un món canviant i complex?
- Quines competències destaquem com a fonamentals?
- Com es manifesta la filosofia ambiental en la vida escolar?
- Com s'expressen els principis de sostenibilitat?
- Com perceben el claustre i les famílies l'ajust entre els valors que prioritzen l'edu-

cació escolar i la familiar?, com es manifesten els acords i/o els desacords?

2. Diagnosi del clima social del centre i del model organitzatiu per potenciar la participació, la responsabilitat, l'autonomia, la cooperació, la comunicació...

L'objectiu d'aquest segon aspecte va molt lligat al de l'ítem anterior. En aquest cas es tracta d'esbrinar si el clima social en el qual l'alumnat aprèn, actua com un factor positiu en el desenvolupament dels valors, actituds i comportaments que formen part ineludible d'una educació cap a la sostenibilitat. No podem esperar que els nois i les noies valorin allò que no es valora al centre ni es manifesta en la seva organització interna.

Cada escola i cada institut té una cultura dominant que s'expressa –entre altres aspectes– en l'estil d'interacció entre els diversos col·lectius que formen part de la comunitat escolar.

Interessa analitzar tots aquells aspectes de la cultura escolar que creen una atmosfera d'aprenentatge estimulants per a l'alumnat i no tan sols per a ells, també per al professorat, per a les famílies i per a tots els membres de la comunitat escolar. Ens referim a:

- el respecte a les diverses opinions i creences;
- les oportunitats per prendre decisions i compromisos. Si els diferents actors –principalment l'alumnat– compta amb temps i espais per suggerir, planificar, executar, gestionar i avaluar les seves iniciatives;
- si tothom té accés a una informació transparent, comprensible i rigorosa;
- si existeixen mecanismes per assegurar processos de comunicació entre els diversos actors en un clima democràtic;
- si es contribueix a fer que l'alumnat sigui capaç d'analitzar, d'interpretar i de valorar per si mateix la informació que rep;
- si es potencia la creativitat de les persones i els grups implicats en la recerca de nous models i solucions per assolir nous reptes;

- si s'anima a la presentació d'iniciatives innovadores;
- si s'invita a debatre i a reflexionar sobre el tipus d'organització escolar que permeti una vida harmònica entre les persones, i entre les persones i l'entorn;
- si s'estimula la col·laboració i la cooperació, cosa que, entre altres aspectes, es manifesta en el clima de confiança i d'obertura, o en la capacitat de demanar i oferir ajuda.

La presència o l'absència d'aquests aspectes és la clau d'una educació cap a la sostenibilitat i requereix un debat profund per arribar a acords consensuats entre tota la comunitat escolar. Són processos lents ja que es tracta d'identificar aspectes subtils i subjectius que depenen de l'escala de valors de les persones implicades. L'experiència ens ha demostrat que una bona part de l'èxit a l'hora de diagnosticar –i en fases posteriors d'introduir canvis–, depèn de la capacitat de lideratge de l'equip directiu.

3. Diagnosi de les relacions entre el centre i l'entorn exterior (altres centres, entitats del barri i de la ciutat, organitzacions...)

L'objectiu de d'aquest tercer aspecte és diagnosticar les relacions entre el centre i l'entorn, detectar els diversos tipus d'intercanvi que s'estableixen, la seva finalitat i els seus continguts, els actors que hi intervenen, l'origen, l'amplitud i la intensitat d'aquestes iniciatives.

Factors d'origen divers, però molt associats a la percepció social que l'escola és un lloc més segur que el carrer, la plaça, i en general que la ciutat, han promogut en aquests darrers anys un fort rebuig o, si més no, por i reticències, a sortir de l'escola o de l'institut. Tanmateix, les recerques sobre la seguretat ciutadana conclouen que la presència d'infants al carrer no només és un indicador de la seguretat que hi ha en aquest indret: s'ha demostrat que recuperar el carrer per a la infància actua en si mateix com un factor apaivagador.

Es tracta de recuperar l'esperit d'una escola i d'un institut oberts, que constitueixi per a l'alumnat i el professorat una invitació permanent a implicar-se de manera activa en les preocupacions, les problemàtiques i les iniciatives transformadores que hi ha en la realitat propera i llunyana. Un centre obert no solament permet que la realitat externa entri a les seves aules, també surt a buscar-la, amb una actitud solidària i compromesa. Quan l'alumnat surt de l'escola o de l'institut pot incorporar la comunitat local –incloses les famílies– com un recurs per a l'aprenentatge. Els

intercanvis d'experiències i de coneixements amb altres centres educatius i diferents tipus d'entitats crea lligams horitzontals i simètrics, i es potencien processos comunicatius entre els diversos actors.

Protagonistes de la diagnosi dels tres aspectes esmentats

La diagnosi de l'ideari del centre, del clima social i dels vincles amb l'exterior són temàtiques que tenen com a principal protagonista el claustre de professors i professores. Si el centre té una clara predisposició a considerar que es tracta d'aspectes sobre els quals tota la comunitat educativa hauria de poder participar, caldria convocar les famílies i també els treballadors no docents del centre (secretaria, conserge, serveis de cuina, neteja, manteniment, etc.). Segons la temàtica, es podrà convidar i/o consultar institucions o associacions vinculades al centre i al tema. A l'hora de recollir dades, té un valor inestimable la consulta a l'alumnat.

Organització

Les exigències quotidianes de la feina a l'escola fan que el professorat es debati entre resoldre els temes urgents o s'ocupi dels aspectes importants. Per enfrontar aquesta dicotomia i arribar a un bon port amb eficiència es recomana escollir una coordinació de tot el procés, ja sigui una persona o un grup. Aquesta persona o ens coordinador ha de tenir un caràcter dinàmic i executiu, i ser capaç d'establir relacions positives i productives amb totes les parts implicades. Haurà de proposar un model d'organització que dependrà de quines i quantes persones hi participaran, de la tradició escolar pel que fa a la participació, del temps disponible, de la freqüència de les sessions, etc.

Una proposta d'organització per abordar aquests temes és promoure reunions de discussió que poden ser sectorials o intersectorials. És a dir, ens podem reunir per agrupaments naturals (per exemple: el claustre, el personal no docent, les famílies o les institucions) o bé podem animar-nos a organitzar reunions intersectorials en les quals participin diversos sectors de la comunitat educativa. Segons es consideri adequat, es valorarà en quin moment convé passar de les reunions sectorials a les intersectorials o viceversa.

Recordem que:

Es tracta que s'impliqui la major part dels sectors. Cada centre determinarà –en funció de les seves pròpies circumstàncies– quins col·lectius participaran. És molt important assegurar canals eficients de comunicació, de manera que tothom tingui ocasió d'opinar i d'intervenir.

Suggeriment d'activitats i eines per fer la diagnosi dels tres aspectes esmentats

Una bona estratègia per assolir els objectius plantejats és trobar els recursos més adients. En el cas que ens ocupa, ens referim a escollir les activitats més adequades a les nostres possibilitats i expectatives. Es poden dur a terme:

- Diàlegs, seminaris, debats, grups de discussió, assemblees
- Tallers de visió de futur
- Consulta a experts (entrevistes, xerrades, taules rodones...)

- Jornada “Com millorar la nostra escola”
- Congrés de la comunitat escolar
- Lectura i anàlisi de documentació (projectes, programacions, cartes, comunicacions, normatives, fulletons, cartelleres...)
- Enquestes adreçades a diferents col·lectius (inclòs l'alumnat) per recollir les seves percepcions sobre quins aspectes haurien de canviar, per què, com s'hauria de fer...

A la bibliografia, trobareu recursos que presenten un conjunt d'activitats i de jocs molt apropiats per dinamitzar grups de reflexió i d'anàlisi.

Recordem que:

És important dur un registre detallat de totes les sessions que s'utilitzaran per redactar una síntesi que tindrà, com a mínim, dues finalitats:

comunicar a la comunitat educativa el resultat de les discussions i els acords per donar oportunitats de seguir pensant i de fer aportacions sobre aquests temes.

ajustar la redacció del PEC a partir dels acords als quals s'ha arribat.

Què més pot diagnosticar el professorat?

Els aspectes següents que s'han de diagnosticar s'integren en el que són les tasques quotidianes del professorat: programar el que ha d'ensenyar, com s'ha d'ensenyar i de posar en pràctica.

Us suggerim analitzar la presència d'objectius, de continguts, d'estratègies metodològiques i de recursos didàctics vinculats als principis de sostenibilitat en els documents escrits i en la pràctica diària. Això inclou l'anàlisi dels diferents tipus de programacions que es fan al centre, però també interessa trobar les similituds d'enfocaments entre les vostres programacions i els materials didàctics que poseu a l'abast de l'alumnat: llibres, material informàtic, laboratoris, etc.

4. Diagnosi sobre com s'integren en les programacions els continguts i les competències vinculades als principis de sostenibilitat

L'objectiu d'aquesta diagnosi és identificar en les diverses programacions la presència o l'absència d'objectius, de competències bàsiques i de continguts vinculats als principis de sostenibilitat. El seu propòsit és detectar el grau de coherència entre el que es pretén ensenyar i el que efectivament s'ensenyava i s'aprèn.

En definir la finalitat de l'educació, els documents curriculars vigents per a les etapes d'educació obligatòria de la Generalitat de Catalunya resulten molt propers als plantejaments de l'A21E i ens ofereixen un marc idoni per a l'anàlisi.

Diuen expressament: *La finalitat de l'educació és aconseguir que els nois i les noies adquireixin les eines necessàries per entendre el món en què estan creixent i que els guiïn en el seu actuar; posar les bases perquè esdevinguin persones capaces d'intervenir activament i crítica en la societat plural, diversa i en canvi continu, que els ha tocat viure. A més de desenvolupar els coneixements, capacitats, habilitats i actituds necessaris (el saber, saber fer, saber ser i saber estar), els nois i les noies han d'aprendre a mobilitzar tots aquests recursos personals (saber actuar) per assolir la realització personal i esdevenir així persones responsables, autònomes i integrades socialment, per exercir la ciutadania activa, incorporar-se a la vida adulta de manera satisfactòria i ser capaços d'adaptar-se a noves situacions i de desenvolupar un aprenentatge permanent al llarg de la vida.*

Així mateix la descripció de les competències transversals i específiques a les diverses àrees o matèries ens donen pistes per identificar aquelles que el centre, amb l'autonomia de què disposa, considera que s'haurien d'incloure.

5. Diagnosi sobre com s'ensenyen i s'aprenen els continguts i les competències vinculades als principis de sostenibilitat

L'educació ambiental suposa un estil d'ensenyament i d'aprenentatge coherent amb la seva filosofia i els seus propòsits. És per aquest motiu que considerem imprescindible incorporar una diagnosi sobre les metodologies d'ensenyament que es programen i les que s'utilit-

zen efectivament. Aquesta diagnosi es pot fer simultàniament o posteriorment o a la que fem en relació amb els continguts i les competències.

L'aprenentatge per saber expressar i defensar les idees pròpies, escoltar les dels altres, formar-se opinions autònomes i raonades, interactuar cooperativament o participar en la presa de decisions i en la gestió de l'entorn, està relacionada amb la manera com s'ensenya. Si compartim el principi que l'educació ambiental no es limita a un *conèixer per comprendre*, sinó a *comprendre per actuar*, la diagnosi d'aquests aspectes de la vida escolar haurà d'avaluar també quines oportunitats i estímuls rep l'alumnat per vincular-se de forma directa a l'entorn natural i social i per dur-hi a terme actuacions de millora i de prevenció. Interessarà esbrinar si s'organitzen grups de discussió, projectes de treball o metodologies de resolució de problemes, i quines oportunitats té l'alumnat per involucrar-se en la programació i l'execució del seu propi projecte, per investigar, per analitzar temàtiques ambientals des de diverses perspectives, etc.

- Si s'organitzen assemblees o debats entorn d'assumptes ambientals o sobre conflictes socials sorgits dins o fora del mateix centre,
- si desenvolupen projectes amb la comunitat local,
- si utilitzen l'entorn pròxim com a recurs d'aprenentatge,
- si fan recerques sobre assumptes locals.

Protagonistes de la diagnosi dels dos aspectes esmentats

Aquests dos últims apartats, què s'ensenya i com s'ensenya i s'aprèn en relació amb l'ambient i la sostenibilitat, són una tasca que ha de fer i coordinar el professorat. Tanmateix serà molt enriquidor donar la paraula a l'alumnat, escoltar-ne les opinions, com també les de les seves famílies i les dels treballadors no docents del centre. Aquests diàlegs, entrevistes, consultes, enquestes, converses informals... no resten protagonisme ni treuen la responsabilitat al professorat; en canvi, oferiran altres mirades, inquietuds i expectatives que poden ser diferents, però complementàries a les del claustre.

Organització

Una vegada heu decidit iniciar aquesta diagnosi, caldrà acordar qui hi participarà (tot el claustre?, alguns professors i professores?), si es donarà l'oportunitat de col·laborar o d'opinar a l'alumnat, al Consell Escolar, a algunes famílies...; si s'organitzaran grups de treball. En qualsevol cas, és recomanable definir unes fites concretes, quina serà la dinàmica de treball, la durada i com es comunicaran els resultats i les produccions entre els grups de treball.

Segons les característiques del claustre, de la seva tradició en abordar projectes semblants, de la seva capacitat de diàleg i el grau d'autonomia, es podran organitzar grups de treball coordinats per algun dels professors o professores o demanar un assessorament extern.

Suggeriment d'activitats i d'eines per fer la diagnosi dels dos aspectes esmentats

- Definir amb claredat i buscar el màxim consens possible respecte a: què s'entén per ambient, com es relacionen els aspectes físics i socials, com es concreta en termes de competències una educació per la sostenibilitat...
- Fer una lectura minuciosa dels documents curriculars de Catalunya corresponents a cada etapa educativa i usar-los com a referent.
- Identificar continguts en els materials de suport (llibres, dossiers, CD, etc.) que puguin oferir pistes per reconèixer continguts rellevants, útils i motivadors i, molt especialment, coherents amb el vostre enfocament didàctic.
- Preguntar als col·legues sobre les oportunitats que ofereixen al seu alumnat per l'apre-

mentatge de continguts ambientals en els diferents cicles, nivells o departaments del centre i durant tot l'any.

- Debatre entre els participants sobre els diferents punts de vista, interessos, inquietuds, etc.
- Debatre sobre les metodologies més efectives en el camp de l'educació ambiental.

Recordem que:

Aquesta diagnosi serà la base per ajustar i enriquir les vostres programacions ja siguin de centre, de departament, anuals, d'aula...

Què pot diagnosticar l'alumnat?

6. Diagnosi del context on té lloc l'aprenentatge i l'ensenyament

Finalment hem arribat a l'apartat que té com a principal protagonista l'alumnat i que està present en un nombre força freqüent de projectes d'A21E, de totes les etapes educatives.

L'educació ambiental està molt influenciada per la qualitat del context en el qual l'alumnat aprèn. Sens dubte, el desenvolupament d'actituds positives cap a l'ambient està relacionat amb el que se'ls ensenya i amb la forma en què se'ls ensenya, però també amb el que s'aprèn fora del currículum formal a través de l'observació i de les vivències que tenen lloc dins i fora de l'aula i del centre.

Quan, en aquest apartat, parlem de fer una diagnosi del context on té lloc l'aprenentatge i l'ensenyament, ens referim específicament a avaluar els aspectes físics i funcionals del centre i del seu entorn proper i el tipus de gestió que es fa dels recursos. Tots ells contribueixen significativament en l'aprenentatge d'actituds i de comportaments de cura cap a l'ambient.

Les temàtiques que solen escollir els centres varien en funció de les característiques físiques del centre i del seu entorn. Les més habituals són:

- les característiques i l'estat general de l'edifici: vinculació entre el disseny de l'edifici i el projecte educatiu, orientació, aprofitament passiu de l'energia solar, els materials de construcció i manteniment, les barreres arquitectòniques, el confort acústic...
- les característiques i l'estat dels espais exteriors (patis, jardins, horts, terrats, voreres): possibilitat d'introduir-hi millores i/o de diversificar-ne els usos, aprofitament per a l'aprenentatge...
- l'estat biofísic i social d'una plaça o parc proper
- el verd al barri
- la biodiversitat a l'interior de l'edifici, al pati, al jardí, a l'hort
- la qualitat de l'aire, la relació entre el trànsit i la contaminació de l'aire
- l'estat, el manteniment i la utilització dels carrers i de l'equipament urbà
- el consum d'aigua i el grau de contaminació de l'aigua que es genera

- la prevenció, la generació i la gestió dels residus, la separació i el reciclatge
- la gestió de la mobilitat a la ciutat i a l'entorn proper, el camí escolar
- la qualitat acústica, la contaminació, les causes internes i externes...
- el consum energètic: electricitat, gas; les emissions de CO₂, les mesures d'estalvi, l'aïllament tèrmic, l'energia solar, el canvi climàtic, la gestió de la il·luminació i la calefacció...
- l'alimentació: dieta sana i equilibrada, origen dels aliments, composició, transformació
- el consum de diferents tipus de materials: paper, plàstic, alumini, fusta...
- el consum: les joguines, els materials escolars, la reducció i la reutilització, la roba, la moda, les "marques" com a indicador de prestigi.

La diagnosi d'aquestes temàtiques permet a l'alumnat identificar i dimensionar la problemàtica ambiental en un entorn concret i ajuda els nois i les noies a entendre les conseqüències de la seva manera de relacionar-se amb l'entorn i particularment de l'ús que fan dels recursos. Així mateix, facilita aprenentatges complexos a través de la indagació de contextos reals i constitueix una bona avinentesa per a la discussió de punts de vista i creences, i l'entrenament en la construcció de consens democràtic.

La selecció de la temàtica del nostre projecte depèn fonamentalment de la sospita o el convenciment de l'existència d'una problemàtica

greu, urgent a resoldre o potent quant a les possibilitats d'aprenentatge per part de l'alumnat i l'interès que pot arribar a despertar, aspecte sobre el qual hem de ser molt cauts quan es tracta d'adolescents.

Protagonistes de la diagnosi del context

Tant l'estudi de la realitat com la posterior elaboració de les dades poden ser fets per l'alumnat, animats i ajudats pel professorat. Tanmateix, caldrà comptar amb la cooperació de les diverses persones que hauran de ser consultades en funció de la temàtica escollida: secretaria, administració, serveis de manteniment, neteja, cuina, etc.

Organització

Una diagnosi ben organitzada i planificada és una oportunitat valuosa d'integrar els continguts curriculars amb situacions reals de la vida quotidiana escolar o de fora de l'escola.

Tornem a destacar el fet que el protagonisme és de l'alumnat, no tan sols perquè és qui recull la informació i analitza les dades. Ser protagonista significa que l'alumnat participa en la discussió i la decisió de les estratègies, formula hipòtesis, col·labora en l'organització del treball grupal, analitza la informació, treu conclusions, avalua el propi procés diagnòstic, etc. Recordem que, quan els adults no donem als alumnes l'oportunitat d'esbrinar, de decidir què fer i com fer-ho, estem instal·lant un model de dependència que no afavoreix un aprenentatge en el sentit ampli i transferible a contextos diversos.

Hi ha moltes maneres d'organitzar una diagnosi, els motius poden ser diversos, però un parell de variables determinants són l'edat de l'alumnat i el nombre d'alumnes i professors que té el centre.

Vegem alguns exemples:

- S'involucra tota l'escola. Cada grup-classe escull les eines que utilitzarà per a la recollida de dades. Es comparteix la informació. Un grup d'alumnes sintetitza i difon els resultats
- Es fan càrrec de la diagnosi alguns grups classe o un únic grup. Fan difusió dels resultats a tota l'escola o institut
- Un grup de professors i professores d'institut de diferents matèries, organitza una diag-

nosi amb l'alumnat d'un o més grups classe. La selecció de les eines per a la recollida de dades està vinculada a cada matèria.

- El claustre d'educadores i educadors d'escoles bressol desenvolupa una diagnosi. Hi participen les famílies i els treballadors no docents de l'escola. S'organitzen activitats (no diagnòstiques) amb els menuts vinculades al tema, de manera que es crea un "entorn monogràfic".
- Una comissió amb representants de tots els grups-classe o cicles fa la diagnosi. La resta de l'alumnat participa omplint les enquestes, buidant les dades, prenent algunes mesures en el mateix grup, etc. La comissió resumeix, analitza i difon els resultats.
- En el marc d'un crèdit, un o més professors plantegen al grup la realització d'una diagnosi como a eix del crèdit.
- Finalment una diagnosi pot ser un repte molt motivador per ser inclòs en un treball de recerca.

Suggeriment d'activitats per fer la diagnosi del context

Per tal de diagnosticar les característiques del context escolar i la gestió dels recursos, es poden utilitzar diversos procediments. Us proposem triar aquells que, segons el vostre criteri, siguin més adequats en funció de l'aspecte que voleu avaluar i de l'edat del vostre alumnat, per exemple:

- organitzar discussions
- passar un qüestionari per tal de detectar percepcions i sentiments
- fer enquestes
- fer entrevistes
- fer observacions i els corresponents registres
- buscar informació escrita, telemàtica...
- prendre mesures i fer càlculs.

Recordem que:

Tota la informació recollida en aquesta fase diagnòstica s'hauria de sintetitzar i col·locar en un lloc públic. Però no n'hi ha prou de comunicar, és igualment important recollir les opinions dels altres per incorporar-les a les discussions i/o les produccions dels grups de treball.

És possible que ara estiguen en condicions d'identificar quins canvis desitgeu introduir per tal de millorar la pràctica en relació amb el context on té lloc l'ensenyament i l'aprenentatge.

Orientacions per fer una síntesi de la diagnosi

En fer la síntesi hem de tenir en compte:

- que quedi reflectit quins aspectes són problemàtics i quins no
- que totes les problemàtiques detectades siguin degudament justificades. No es tracta simplement de recollir opinions, sinó d'enunciar els problemes juntament amb les dades que els avalin.
- que s'avanci i s'aprofundeixi en la recerca de les causes que generen aquestes problemàtiques.

Què fan les escoles?

Quins materials fem servir a l'escola?

A la nostra escola bressol fem servir la “panera dels tresors” i el “joc heurístic”. Tenim especial cura en la selecció dels materials que posem a l'abast dels menuts. Forma part del nostre projecte educatiu oferir materials d'origen natural en aquestes activitats. El plàstic no s'inclou, perquè ofereix una informació pobre des d'una perspectiva sensorial i ja n'hi ha prou amb el plàstic que tenen a casa i en altres entorns. Però cada any, després de Reis, les famílies ens “inunden” de joguines en desús: plàstic i més plàstic.

La idea de promoure un canvi d'estratègia ens va portar a pensar a iniciar una diagnosi de tots els materials que estan a l'abast dels infants: mobiliari, jocs i joguines, material de neteja personal, de la vaixela...

Vam començar a fer un inventari de tots els elements en cada espai, interior i exterior, especificant el material dominant amb què estaven construïts. En acabar, una petita comissió es va ocupar d'agrupar, de classificar i de bolcar en un gràfic els materials i la freqüència en què hi apareixien.

Quina sorpresa! La columna del plàstic s'escapava del full; en canvi, apareixien amb freqüència molt menor el paper, la fusta, el metall, el suro, la goma, les teles, el vidre... No érem conscients que la diferència fos tan gran.

Va ser una tasca molt laboriosa, de fet ens va ocupar gairebé un curs escolar. Ara, un cop escrit un resum que vam incloure en el projecte educatiu, estem pensant com aprofitar la informació per definir la nostra política de compres i com compartirem amb les famílies el resultat de la diagnosi. Suposem que s'obre una etapa interessant de debat!

Estudi comparatiu sobre hàbits de reciclatge

Des de fa molts anys, els nostres alumnes s'encarreguen de la recollida selectiva de paper, plàstics i llaunes. Cada classe baixa el contingut del seu con-

tenidor blau (paper) quan és ple, hi ha contenidors grocs al pati (de plàstic i llaunes) i es va buidant periòdicament el del bar que també fa recollida selectiva. Tot això es porta al punt de recollida i cada 15 dies un grup amb el seu tutor ho buiden tot als contenidors que tenim a la porta de l'institut. La resta de materials, com les piles, bombetes, oli, cartutxos d'impressores i fluorescents els porten al Punt Verd. I al crèdit variable d'educació ambiental fan sabó amb una part de l'oli reciclat.

Amb els anys, aquest procés ha anat creant en l'alumnat consciència i hàbits de reducció, de reutilització i de reciclatge. Podríem dir que hem fet passos importants en aquest sentit i és per això que volíem contrastar-los amb altres centres on no s'ha portat a terme un treball d'aquest tipus.

Vaig passar als meus alumnes un qüestionari sobre reciclatge fet a una mostra de 1.710 estudiants de secundària de tot Catalunya. Ells van contestar i analitzar estadísticament les dades. Va ser llavors quan van començar a pensar si podria haver-hi diferències significatives entre els resultats obtinguts per ells i els de la totalitat de la mostra en alguns aspectes referits al reciclatge.

D'on surten els temes?

... cada nen i nena va portar una fotografia del lloc on havia anat de vacances de Pasqua. Tothom va tenir temps per descriure les característiques del lloc i alguns van comentar que havien observat danys a la natura. Vam plantejar hipòtesis i vam buscar informació sobre les possibles causes d'aquests danys. Després vam fer un ppt entre tots amb les fotos i els nens i les nenes hi van inserir altres imatges i textos sobre diferents propostes per millorar els ecosistemes.

Els vaig preguntar com podríem compartir amb els altres grups de l'escola les nostres idees. Van suggerir fer una presentació el divendres següent, després de dinar.

L'educació ambiental s'integra en la nostra programació

... vam estudiar el sistema digestiu i hem aprofitat per plantejar un projecte sobre l'alimentació i la dieta equilibrada. Una activitat que va agradar molt els nens i les nenes va ser analitzar amb molt de detall i al llarg de tota una setmana el menú de l'escola i tot el que menjaven a casa i en altres llocs (al carrer, a casa d'amics, els caps de setmana, a casa dels avis, en un restaurant...). Ens va resultar força complicat diferenciar entre: àpat, ingredient i component. Vam consultar bibliografia, hem fet experiments al laboratori per comprendre què és una proteïna, un greix i els hidrats i com reconèixer-ne les propietats.

Una activitat molt interessant va ser l'entrevista amb una mare metgessa que ens va respondre una llarga llista de preguntes que havíem elaborat entre tots. El projecte es va sintetitzar amb l'elaboració d'un joc interactiu tipus trivial amb preguntes i respostes, una carta a les famílies amb suggeriments sobre el tipus d'alimentació i peticions a l'AMPA per concertar una reunió i discutir aspectes conflictius dels menús que porta l'empresa de càtering.

Planifiques una activitat i mai no saps fins on arribaràs...

La setmana passada vam fer una sortida a la plaça que hi ha molt a prop de l'escola per gaudir de la tardor, per reconèixer els canvis un cop ja ha passat l'estiu i aprofitar per recollir llavors. Volia que les poguéssim observar i classificar. De tornada a l'escola hem intentat buscar els noms dels arbres per poder identificar-les.

Quina sorpresa, una bona part dels arbres eren d'origen africà o americà! Els nens i les nenes feien milers de preguntes: qui els havia portat des de tan lluny?, per què? i això, era bo o dolent?

En fi, que vam decidir investigar de quina manera van arribar aquests immigrants al nostre país, que tan bona acollida van tenir.

Aprofitarem per fer un projecte sobre l'origen de tots els arbres de la plaça i els seus voltants i sobre el seu procés d'adaptació. No tinc idea fins on serem capaços d'arribar...

Tothom ha de participar en la diagnosi?

Des de fa més de dos cursos, estem implicats en la separació de residus. Abans de començar, vam fer una diagnosi molt àmplia i completa sobre els hàbits del professorat i de l'alumnat, observant, mesurant... D'aquella diagnosi va néixer el nostre pla de millora, del qual estem molt satisfets. Des de llavors una comissió d'alumnes fa un seguiment setmanal per enregistrar si arribem a les fites que ens hem fixat.

Un tema que hem discutit en les reunions de claustre és com aconseguir que el personal de cuina s'impliqui en la nostra manera de fer. Resulta molt contradictori que, a l'hora d'esmorzar o de dinar, l'alumnat no tingui la possibilitat pràctica de llançar cada fracció de residus de la mateixa manera que ho fem a les aules o als patis.

La Roser és una mestra que es va incorporar aquest any. Ella va conèixer tot el procés, perquè li vam donar a llegir el projecte educatiu i allà s'expressen els objectius, les fites i les estratègies.

Ingènuament pregunta: I la Pili (la cuinera) està al corrent d'això?

Doncs no!!!

La seva pregunta va generar un debat molt ric, que ens va ajudar a prendre consciència que la Pili, que és a l'escola des de fa ni més ni menys que 22 anys, no havia estat consultada, només informada.

Sabrà que per nosaltres ella és una part important de la nostra comunitat escolar?, com l'hi demostrarem?, com rectificar el fet de demanar la seva adhesió sense haver-li donat l'oportunitat d'opinar?

A més de pensar en com rectificar aquesta contradicció, el tema va generar un debat potent sobre com i qui ha de vetllar per la coherència del projecte educatiu.

La riquesa d'una diagnosi

Després de conèixer l'èxit que tenen els Mercats d'Intercanvi en d'altres instituts de l'A21E, hem pensat en la possibilitat d'organitzar amb l'alumnat un mercat per a la pròxima primavera. A la reunió de Departament hem plantejat que seria molt interessant proposar-ho com a part d'un projecte més ampli vinculat al tema del consum. Ja sabem que aquest és un tema calent en la cultura juvenil. Ens vam posar mans a l'obra.

En primer lloc vam proposar una sèrie d'activitats de manera que els de 3r i els de 4r poguessin expressar les seves representacions, teories, opinions... i per què no, els seus prejudicis, respecte al consum, les marques i la moda. Vam dissenyar unes activitats força atractives i lúdiques on, de manera individual i després en grup petit i gran, van expressar les seves idees prèvies sobre aquests temes. La diagnosi es plantejaria partint de preguntes problemàtiques sorgides de les seves idees prèvies.

Va ser quan vam analitzar amb els col·legues la informació dels diversos grups, quan vam prendre consciència de les profundes diferències entre els plantejaments dels nostres alumnes nouvinguts i els dels joves de famílies catalanes de classe mitjana. Poder consumir és per als uns el que va donar sentit a l'emigració, per als altres és una opció.

Quanta riquesa d'informació! Per nosaltres mateixos, va ser força sorprenent. Les activitats que haurien d'haver sigut útils als alumnes a l'hora d'iniciar la diagnosi sobre el tema ens van deixar aclaparats i desconcertats!

Vam decidir generar amb els altres professors unes trobades per analitzar el tema i pensar com adequar el projecte a una realitat tan complexa.

Per saber més, les escoles pregunten i es pregunten ...

Ens agradaria promoure entre el professorat i alumnat de l'escola el costum d'apagar les pantalles dels ordinadors quan no es fan servir. Sabem que el LED gasta molt poca energia, però tot i així és una despesa innecessària. Voldríem enviar a tothom, mitjançant la nostra plataforma digital, un missatge impactant. Se'ns ha acudit fer un càlcul de l'energia que gasten els LED de tota l'escola per hora i comparar-ne l'estalvi amb alguna dada que cridi l'atenció. Com podem saber quanta energia gasta un LED?

Cursa de la mobilitat escolar

Avui, 180 persones, entre alumnat, professorat i mares i pares voluntaris, hem participat en la primera edició de la Cursa per la Mobilitat Escolar a Barcelona. L'activitat ha estat organitzada per l'associació Promoció del Transport Públic (PTP) i promoguda per l'Agenda 21 Escolar aprofitant que aquesta és la Setmana de la Mobilitat Sostenible i Segura i que s'iniciaven les celebracions dels 10 anys d'A21E.

De cada escola hem sortit en petit grups: a peu, en taxi, en cotxe, en metro i autobús, en moto i finalment en bicicleta. Malgrat que tothom volia arribar primer, es tractava de fer un mateix recorregut comparant, a més del temps emprat per a desplaçar-se, els costos directes que assumeix l'usuari (amortització del vehicle, assegurances, consumibles, aparcaments, etc.) i les externalitats que provoca en la societat en concepte d'impacte ambiental i social (canvi climàtic, contaminació local, accidents, etcètera). De tornada hem analitzat les dades i hem tret conclusions.

A la Cursa per a la Mobilitat Escolar s'ha demostrat, una vegada més, que els mitjans més sostenibles són també els més econòmics.

Ha estat molt emocionant i hem après moltíssim... Esperem que sigui la primera cursa, però no l'última!

Demanam ajuda

Hola, som estudiants de 4t d'ESO. Com a escola verda que som estem ideant un moviment d'implicació de les famílies de l'escola per promoure un ús ecològic del transport, és a dir, el que es pretén aconseguir és que la gent que viu al voltant de l'escola vingui a peu, i aquells que viuen una mica més lluny vinguin amb transport públic. Ens agradaria saber si vosaltres a la vostra escola també esteu fent algun tipus d'acció per tal de millorar el transport. Gràcies per la vostra col·laboració!

El camí per fer el camí

El camí escolar és una proposta que pretén millorar l'accés d'anada i tornada a peu a l'escola, fent del carrer un espai acollidor, agradable i segur per als nens i les nenes, com també per a la resta de ciutadans que en fan ús.

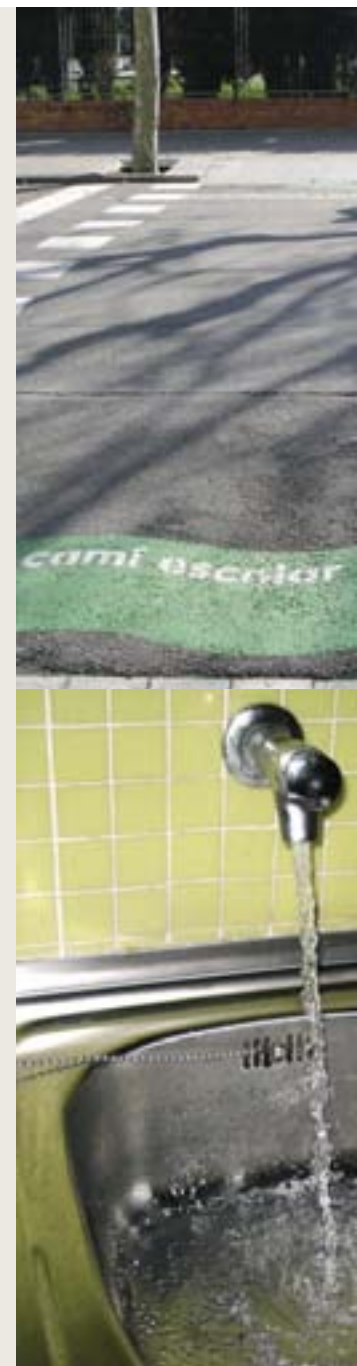
En el nostre cas, la proposta va sorgir del districte, però ha estat possible gràcies a una comissió de pares i mares que s'han posat a fer la feina. No ha estat fàcil, i han calgut dos anys per tenir el document definitiu.

Una vegada ens vam adonar de la necessitat de fer més agradable i segur el camí per anar a l'escola, vam crear una comissió de pares i mestres.

El primer pas va ser confeccionar una enquesta per conèixer quins són els itineraris i els perills físics per anar i tornar de l'escola. Vam buidar l'enquesta i amb els resultats vam confeccionar un mapa amb els punts negres del camí i proposar les solucions possibles.

L'alumnat va col·laborar força durant el procés de diagnosi. Els nois i noies van ser protagonistes molt destacats a l'hora de dibuixar el seu itinerari i senyalar en el mapa tots els problemes que trobaven. L'Eloi va suggerir fer fotos de cada recorregut i la setmana següent ja teníem un mapa "il·lustrat". Les fotos van resultar molt útils per analitzar i agrupar les diverses problemàtiques.

Després de fer el contacte amb les botigues del nostre itinerari per poder comptar-hi en cas de necessitat, vam elaborar el document per presentar-lo

al districte, amb el qual hem començat a establir un diàleg per tal de trobar solucions per evitar els perills del nostre camí a l'escola.

Els problemes que més ens preocupen –grans i petits– són els comportaments incívics dels conductors i dels vianants. Crec que valdria la pena organitzar un debat sobre el tema. Ho comentarem amb el claustre i l'alumnat, a veure què n'opinen...

Una escola sensible amb l'aigua

Un pou obté aigua del subsòl del Delta del Besòs i una canonada especial transporta l'aigua freàtica, filtrada i clorada, des d'un dipòsit fins als lavabos de la nostra escola.

Hem pensat que calia aprofitar pedagògicament aquesta circumstància i hem organitzat una ecoauditoria sobre l'aigua. L'alumnat ha fet una àmplia recerca per comprendre d'on i com arriba l'aigua a l'escola, mesures diverses i un procés d'observacions i registre per conèixer de primera mà els nostres comportaments respecte a l'ús de l'aigua.

Amb sorpresa hem descobert que amb aquest sistema s'estalvien diàriament 12 metres cúbics d'aigua potable, uns 200 dies l'any. L'alumnat més gran ha aprofitat aquests càlculs i mesures per aprendre i interpretar el concepte de volum. Ara volem esbrinar quanta aigua consumeixen a les seves llars, comparar-les amb el nombre d'habitants de cada casa i amb les dades de l'escola.

Una diagnosi en xarxa

En el marc del Pla de Desenvolupament Comunitari La Salut hi ha la comissió Barri Educador, formada per les 6 escoles que envolten el Park Güell. La

comissió, preocupada per les actuacions incíviques que es donen en el parc del barri, va decidir elaborar un “Decàleg de bons usos i civisme” entre els nens i nenes de les escoles properes, amb l’objectiu de fer una mirada reflexiva al Park i redactar un document per difondre a les escoles i al mateix Park.

La primera activitat va ser una sortida sobre el terreny per observar, fotografiar, fer-se preguntes i valorar la situació de la realitat del Park. Cada escola va fer una posada en comú del treball de camp i una anàlisi de la realitat i les necessitats del parc.

Les pors que generen els canvis

El tema del nostre projecte de l’A21E d’aquest any és “el soroll”. L’hem escollit perquè la nostra escola és molt sorollosa. Estem convençuts que el soroll genera més soroll i, a la vegada, origina més tensió i ansietat.

Com a part de la diagnosi hem partit analitzant el grau de consciència de l’alumnat sobre el tema (els inquieta?, per què?, quins serien per a ells les causes?, etc.). Posteriorment vam fer infinitat de mesures amb l’ajuda del sonòmetre en tots els espais i a hores diverses. Quan es van analitzar les dades, els alumnes van descobrir que el lloc més sorollós no era el menjador (va ser la primera hipòtesi que ells van plantejar), sinó l’escala que va a les aules.

Té lògica, són 400 nens i nenes que pugen i baixen al pati, a l’hora d’entrada i de sortida, per anar i tornar del menjador... no tenim idea de com solucionar-ho.

Què es pot fer? Construir una altra escala? Impossible!, Reduir el nombre de persones que circulen a la mateixa hora? Horror, això suposa rectificar els horaris!!!

En Pere, que és molt irònic, diu durant la reunió de la comissió, «crec que en aquesta escola serà més fàcil construir una segona escala que canviar els horaris!».

Ja veurem.... alguna cosa hauré de fer!

Què més pot fer l'alumnat de les escoles i els instituts?

En iniciar una diagnosi l'alumnat haurà d'estar disposat a obtenir i processar nova informació. És recomanable proposar activitats que ajudin a posar en evidència les seves idees prèvies, per tal de descobrir –i prendre consciència– de les estructures d'acolliment a partir de les quals es podran introduir els nous coneixements. Per explicitar les idees prèvies suggerim:

- Fer o interpretar un dibuix, esquema, esbós, pla...
- Analitzar imatges: fotografia, diapositiva, DVD...
- Conversar en petit grup o col·lectivament, debatre sobre un fet o problema
- Analitzar o elaborar un relat, una notícia
- Fer un joc (de simulació), dramatitzar una situació
- Observar, explorar
- Formular un problema, preguntes, hipòtesis, anticipacions
- Respondre un qüestionari

Ha arribat el moment de recollir la informació, l'alumnat pot:

- Observar
- Registrar la informació en taules, registres narratius, fotogràfics...
- Mesurar
- Calcular
- Consultar dades en diverses fonts d'informació (llibres, factures, manuals, fonts telemàtiques...)
- Fer enquestes
- Fer qüestionaris amb preguntes obertes i/o tancades
- Fer entrevistes

Ara, cal processar la informació. Suggestim:

- Comparar la informació obtinguda per diverses persones o amb diverses eines
- Representar la informació en taules, gràfics, dibuixos, maquetes, murals...
- Interpretar-la
- Sintetitzar i comunicar les conclusions

Vegeu un exemple:

Diagnosi en una escola primària

L'alumnat, animat pels mestres, està convençut de la necessitat d'introduir canvis en un dels patis. El tema neix de les queixes contínues d'un grup de nenes. Diuen que el pati està ocupat quasi sempre pels nens que juguen a pilota. Elles voldrien un espai per gaudir d'altres tipus d'activitat durant el temps d'esbarjo, els nens dubten però reconeixen que la petició és vàlida.

Activitats per explicitar les idees prèvies:

- Responen en petits grups a les preguntes següents: Segons la vostra opinió, quina impressió rep un visitant quan arriba per primera vegada al pati?, Per què? Com qualificaríeu l'estat del pati? Si segons la vostra impressió hi ha deficiències, podríeu identificar-ne les causes? Què és el que us agrada fer (i no podeu fer) quan sortiu al pati? Què us ho impedeix?
- Posen en comú les respostes dels diversos grups, agrupen les respostes, dissenyen col·lectivament un mapa conceptual per organitzar els temes i poder planificar la recerca.
- Formulen preguntes a partir dels temes clau i planifiquen entre tots les activitats que faran per recollir la informació.

Activitats per recollir informació (en petit grups)

- Registren fotogràficament el pati buit i el pati amb nens i nenes durant diversos períodes d'esbarjo (amb alumnat de diverses edats).
- Observen i registren en taules i en registres descriptius: quines activitats fan els nens i les nenes. Valoren el nombre dels qui participen a cada joc

- Mesuren i fan un plànol del pati (prèviament han hagut d'aprendre el concepte d'escala, interpretació de plànols, etc.)
- Fan un inventari i descriuen la ubicació del mobiliari i la vegetació
- Dissenyen i apliquen un qüestionari a una mostra d'alumnes de 1r a 6è. Buiden les respostes. Fan gràfiques amb els càlculs. Es busca recollir els punts forts i els febles i les propostes de millora (infraestructura i organització de l'ús de l'espai)
- Demanen a l'alumnat de cicle inicial que facin dibuixos on puguin expressar amb quines coses juguen que no són per jugar
- Mesuren el soroll en diferents horaris
- Entrevisten una persona de l'equip directiu i una mestra de cada cicle. Volen escoltar la veu dels adults
- Visiten un parell d'escoles que tenen patis de disseny nou i elements no convencionals. Miren fotos de patis d'escola a Noruega i Alemanya
- Consulten catàlegs de mobiliari per a parcs i jardins

Activitats de síntesi

- Cada grup elabora un petit informe i adjunta el material amb annexos
- Es fa una assemblea per compartir les conclusions punt per punt i començar a organitzar la recollida de suggeriments de millora
- Elaboren una llarga llista on enumeren: què no voldríem canviar i què volen canviar
- Es decideix fer una segona presentació convidant les famílies. Pensen que els pares i mares els podrien donar algunes idees noves després d'escoltar els resultats de la diagnosi.

Reflexions sobre la pràctica

En llegir els relats dels claustres de les escoles i els instituts que es plantegen fer una diagnosi o iniciar un debat que podria ser el germen que els conduirà a una diagnosi, podem observar dos fets. L'un és que en cap cas es tracta de centres que estan en els seus inicis d'A21E, sinó que ja tenen un recorregut fet. L'altre és que les iniciatives neixen d'un problema o d'una bona pregunta: d'una situació problemàtica que promou la necessitat de trobar una resposta.

Des d'una perspectiva teòrica, la lògica hauria estat començar l'A21E fent una diagnosi de l'ideari del centre, dels aspectes curriculars o de la seva organització i clima social. Aquesta seria la manera de comptar amb un cos conceptual, discutit i, si fos possible, àmpliament consensuat, per començar –posteriorment– a introduir canvis en aquells aspectes educatius i de gestió que s'hagin considerat els més importants o els més greus o urgents.

Tanmateix, l'experiència ens diu que en una gran part dels centres l'anàlisi d'aquests aspectes requereix una primera fase en la qual el professorat comença programant accions diverses que responen a la seva manera personal d'entendre què és l'educació ambiental, quina és la seva finalitat i quines són les estratègies més adequades per al seu centre. És en un segon moment que el professorat compara i avalua les expectatives i els resultats assolits, que comença a reflexionar i a aprendre de la seva experiència i que està en disposició de fer-se preguntes i buscar respostes.

Per cert, aquesta és una generalització. No sempre és així: en ocasions les escoles o els instituts estan –des de l'inici– molt disposats a revisar les seves pràctiques i estratègies educatives per reorientar-les vers la sostenibilitat.

Sovint, el professorat comença l'A21E programant una revisió de la gestió dels residus o del consum d'alguns recursos –particularment de l'aigua, de l'energia o dels materials. Altres temàtiques molt freqüents giren al voltant del desig d'acostar la natura al centre i aleshores s'instal·len horts o redissenyen patis i jardins. Aquestes projectes permeten involucrar activament l'alumnat, però també poden arribar a fer que es desencadeni en el professorat la necessitat de revisar què i com s'ensenya i analitzar la possibilitat de replantejar l'aprenentatge a partir de l'acció directa sobre situacions reals; descobrir i intentar resoldre un problema real representa un desafiament excepcional per a l'alumnat. És ben sabut que, perquè les per-

sones aprenguin, han d'estar motivades positivament i han de trobar sentit en allò que els proposem aprendre. Desencadenar un procés nascut d'una problemàtica del mateix entorn adquireix un significat especial per als infants i els joves. L'A21E està centrada en situacions reals i té com a propòsit identificar problemes i trobar solucions adequades des d'una perspectiva ecològica, econòmica, social, organitzativa, etc. Aquestes característiques són poc freqüents en el món escolar on, generalment, les respostes a gairebé totes les preguntes són en els llibres de text. Però no es tracta només de trobar respostes. Els nois i les noies s'enfrontaran a dades que també els obligaran a formular preguntes i a aprendre a preguntar. Les condicions de l'entorn –com il·lustren alguns dels exemples– són una font inesgotable per al plantejament de preguntes. Preguntes que promouen la necessitat d'investigar, de reelaborar, de reorganitzar els coneixements, de reconstruir sabers, d'apropiar-se de nova informació, de discutir, d'haver de consensuar idees i valors, de negociar propostes, de plantejar noves preguntes. Preguntes veritables, que creen tensió i desperten interès per conèixer i comprendre.

Posar l'èmfasi a considerar que un canvi en la gestió dels recursos es pot transformar en un fet educatiu no vol dir desconèixer que, per promoure canvis significatius en les actituds i els comportaments ambientals de l'alumnat, del professorat i del personal no docent, a més de desenvolupar accions educatives, és imprescindible que les condicions del mateix edifici escolar i del seu entorn constitueixin en si

mateixes un instrument educatiu. Perquè una escola construïda i gestionada amb criteris de sostenibilitat es converteix en un context que educa. Les experiències més reeixides d'A21E són, en bona part, les d'aquells centres que aconsegueixen integrar amb un mateix enfocament *la gestió i l'educació ambiental*.

Finalment, és important reconèixer que darrere de la decisió de fer una diagnosi ens trobem no tan sols amb la necessitat d'identificar i d'analitzar una problemàtica i d'esbrinar-ne les causes. Un claustre que decideix iniciar una diagnosi dels aspectes més estructurals de la institució escolar, és un col·lectiu que enfronta amb coratge el repte d'estar disposat a canviar. I canviar sempre costa. Ja no es tracta de mesurar quanta aigua o electricitat es malbarata. Estem parlant d'aspectes que remouen actituds de vegades molt arrelades en les persones o els col·lectius. Quan dèiem que un context educa, no solament ens referíem als aspectes físics de l'entorn. Una diagnosi ha de ser útil per identificar aquells trets de la cultura social del centre que no són congruents amb el desig d'educar cap una cultura democràtica, solidària, basada en vincles de cooperació o que potencii l'autonomia emocional, moral i intel·lectual de totes les persones de la comunitat escolar i molt especialment, de l'alumnat.

Ens agrada dir que *mai no és tard*. Cada escola, cada institut ha de trobar el seu moment, el seu temps. Més val tard que mai, ens hem d'enfrontar a la disjuntiva d'afegir noves pràctiques al que hem fet sempre o prendre la decisió de canviar aquelles que ens permetran acostar-nos a "l'escola que volem".